

סימן קסו

ברכת המוציא, וכמו"כ יזהר שלא להפסיק בשום דיבור שהוא⁴ ואף לא תיבה אחת⁵ ואפילו דברי תורה⁶ ולא יפסיק בשום עסק⁷ ואפילו קטן ביותר וכגון להסתכל בשעונו⁸ או במטבע ומזיגת כוס⁹ וכדו', וכן יקפיד שמקום הנטילה יהיה בבית שאוכל שם¹⁰ שלא יצטרך ללכת מחצר לבית ולהפך וכ"ש שלא¹¹ יצטרך לילך מבית לבית אחר.

ולכן ישתדל אדם להכין כל מה שצריך לנוחיותו ולצורך סעודתו לפני נטילת ידיו, ולא ישכח מלקדש¹² כליל שבת ולהבדיל במוצ"ש

הפסקה המותרת והאסורה בין נט"י להמוציא, ונט"י מחוץ לבית

א. סעי' א', שו"ע: יש אומרים שאין צריך ליזהר מלהפסיק בין נט"י לסעודה, ויש אומרים שצריך ליזהר, וטוב ליזהר. ועפ"י הירושלמי (ברכות פ"א ה"א) כל התוכף ברכת המוציא לנט"י אינו ניזוק בכל אותה סעודה, והרוצה לזכות לברכת חז"ל זו יזהר שלא להפסיק כדי שיעור הילוך כ"ב אמה² משעה שניגב ידיו³ עד

שמצוה דרבנן הוא כרשות לגבי מצוה דאורייתא ואין דין קדימה למצוה על דבר רשות, א"כ יש להקדים אשר יצר, וכן עמא דבר, וכמ"ש בשו"ת יחוד ח"ג סי' ט"ז בהגה"ה ובשו"ת שאילת סי' כ"ב, ועוד משום שהשכחה מצויה כשיאחרנה עד לאחר ברהמ"ז.

קסו - 1. מובא בטור ובפוסקים, ובירושלמי שלפנינו הנוסח "וכל מי שהוא תוכף לנטילת ידים ברכה אין השטן מקטרג באותה סעודה", וע"ע לקמן סי' קפ"א הערה 55 מעשה שהיה אצל האר"י ז"ל בחד שהיה לו חולי ויסורים על כתיפו וכו', ובנימוקי אורח סי' זה דכ"ש לענין תכיפה זו דנטילה להמוציא ישנו הענין ליזהר בכך. 2. וכמ"ש הרמ"א בשם תוס', ושיעור הילוך כ"ב אמה עפ"י חשבון הקצוה"ש הוא כ-16 שניות (עפ"י החשבון דמיל הוא כ"ד דקות) או כ-12 שניות (עפ"י החשבון דשיעור מיל הוא י"ח דקות). ועפ"י דברי הצ"ח (ברכות ט'). דכ"ב אמה לאו בפסיעות בינוניות מחשבינן אלא עקב בצד אגודל יוצא שיעור לערך 30 שניות, ומתאים עם דברי הצ"ח שם דבהילוך כ"ב אמה אפשר לומר ברכת השכיבנו, ואמירתה שלא במרוצה לוקח כ-30 שניות, ועיין בכ"ז בס' מדות ושיעורי תורה פ"כ סעי' ז' וברכות שמים סי' ג' הערה ח'. 3. וכמ"ש במשנ"ב סק"ד, וכ"ה בשו"ת עונג יו"ט סי' י"ח דניגוב הוי גמר הנטילה, וע"ע חזו"א סי' כ"ד סק"ל דאף לדין שנטילים ברביעית ואין הניגוב חובה מדינא וכדלעיל סוסי' קנ"ח, מ"מ לטעם דהרש"ל משום מיאוס תיקנו הניגוב, וטעם זה שייכא, דסתם נפש אדם קצה בידים לחות. 4. וכאמור להלן, אם צריך לסכין או מלח וכדו' לצורך בציעת הפת אין חשש מלהפסיק. 5. הכרעת המשנ"ב סק"ב ולעיל סי' קס"ה סק"ז דלא כמג"א ושועה"ר שמתירים שניים ושלשה תיבות, ומשמע שאף לכתחילה. 6. אבל לקדיש וקדושה וברכו ואף לעניית אמן על כל הברכות מותר להפסיק - קיצור שו"ע סי' מ"א סעי' ב', ובבית ברוך על חיי"א כלל כ' סעי' ג' דגם 'ברוך הוא וברוך שמו' מותר לענות. 7. שו"ע הרב סעי' א'. 8. בן איש חי פ' אמור סעי' ב'. 9. ואם מזיגת הכוס מצריכה עיון ודקדוק שלא יחסר ולא יותיר וכו' הוי הפסק גמור והיסח הדעת דאסור מדינא - שעה"צ סק"א עפ"י תוס' פסחים ק"ו. 10. והיו שדקדקו שיהיה מקום הנטילה בחדר שאוכלים שם, למען לא יצטרכו אף ללכת מחדר לחדר לחשוש לדעת הסוברים דהוי הפסק אף באותו בית (עיין לקמן סי' קע"ח סעי' א') או עכ"פ הקפידו שיראו את מקום אכילתן ממקום נטילתן, עיין תהלה לדוד סק"א וערוה"ש סעי' ב'. 11. משנ"ב סק"ה בשם שו"ע הרב ובגדי ישע. 12. ואם שכח לקדש ונטל ידיו ובירך ענט"י, יוכל לקדש בין הנטילה להמוציא בין קידוש של לילה ובין של יום, עיין סי' רע"א סעי' י"ב ובמשנ"ב שם וסי' רפ"ט משנ"ב סק"ד. ואם שכח להבדיל ונטל ידיו ובירך ענט"י, יבדיל על הכוס ואח"כ יברך המוציא - מג"א סי' רצ"ט סק"ב ומחצה"ש שם (וצ"ע אם יאמר הפוסקים שלפני ברכת הגפן, וכן צ"ע על ברכת הבשמים והנר), וע"ע מג"א סוסק"א ובסי' קע"ד סק"ו, ועיין שו"ע הרב סעי' א' במוסגר, וצ"ע. ואם שכח להתפלל מעריב ונטל ידיו לסעודה ובירך ענט"י יברך המוציא ויאכל פחות מכוית ואח"כ יתפלל מעריב - סי' רל"ה סעי' ב' ומשנ"ב שם סק"ד.

כשניים ושלושה תיבות, וכ"ש אם צריך להפסיק בדיבור לצורך דברים החסרים לו לבציעת הפת. וכן אם צריך להשתהות יותר מכדי הילוך כ"ב אמה, וכגון שצריך¹⁶ להמתין עד שהמסובים יטלו ידיהם וישמעו ממנו ברכת המוציא, או אם¹⁷ מקום הנטילה רחוק יותר מכדי הילוך כ"ב אמה, ואפילו נמצא¹⁸ מחוץ לבית יוכל מדינא ליטול ידיו שם, אך ישתדל מאד עד כמה שיוכל שלא לנגב ידיו¹⁹ עד סמוך למקום אכילתו וסמוך

לפני נטילתו, כדי שיוכל לקיים מצות הנטילה כתיקונה ולזכות לברכת חז"ל, וכאמור. וכל זה לכתחילה ולהידור במצות הנטילה, אבל מדינא כל¹³ שלא עשה הפסקה גמורה של היסח הדעת גמור אין בו משום איסור, ולכן אם שכח להכין דברים ההכרחיים לו, יוכל להכין זאת בין הנטילה לברכת המוציא, וכמו"כ אם¹⁴ צריך לענות לחבירו מפני היראה והכבוד וכדו' מותר לו להפסיק בדיבור ובפרט שהוא¹⁵ רק

ועיין לעיל סי' קס"ד אות ה'. 13. משנ"ב סק"א שמתעסק באיזה עסק או מעשה עד שמסיח דעתו או בשיחה הרבה, אפילו בדברי תורה, שמביא לידי היסח הדעת. ואם הפסיק בן, יטנף ידיו בנגיעה במקום מכוסה וכדו' ויטול שוב בברכה (ושאני מהא דסי' קס"ד אות ה' דפסקינן שאינו מברך שוב ענט"י בתוך סעודתו ולכמה מן הפוסקים אפילו בהפליג הרבה, שאני הכא שעדיין לא אכל כלל ועדיין לא חלה הנטילה על אכילה, מתבאר עפ"י דברי האחרונים). 14. שו"ת ישועת משה ח"ג סי' ט"ז כגון לענות על שאילת שלום כשאנו יכול להסתפק בנענוע ראש וכדו' מחמת חשש פגיעה בכבוד השני או עלבון. 15. וכמשנת"ל הערה 5 דלדעת המג"א ושו"ע הרב אין כלל איסור דיבור שניים ושלושה תיבות. 16. עיין מג"א סק"ב, ולעיל סי' קס"ה שו"ע סעי' ב' ומשנ"ב וחז"א סי' כ"ה סק"ח, ואכן לדידן אין מצוי זה כי אם בשב"ק כשממתין בעה"ב לבני ביתו שישמעו ברכתו על הלחם משנה, ועיין מש"כ בפסקי תשובות סי' רע"ד אות ב' דאפשר למסובים לצאת י"ח לחם משנה אף אם ישמעו ברכת המוציא מבעה"ב לפני נטילתן אם לא יסיחו דעתם. 17. שו"ע הרב סעי' א', ערוה"ש סעי' ב', חז"א סי' כ"ד סק"ל. 18. במג"א סק"ג מסיק דמבית לבית (וה"ה מחצר לבית, אבל ממרפסת לבית ולהפך עיין לקמן סי' קע"ח דהוי כמחדר לחדר ושפיר דמי) הוי הפסק גמור ואפילו בהליכה קצרה, ותמה על הרמ"א יו"ד סי' י"ט סעי' א' ששמע מדבריו להתיר בזה, ובאחרונים כתבו לישב דברי הרמ"א בכמה אנפי ולהליץ טוב על מקומות שהכרח ליטול ידיים מחוץ לבית כי אין מקום נטילה בפנים (וכגון במבנים ציבוריים ארעיים וכדו') ובפרט אם יקפיד לנגב ידיו כשהוא כבר בבית - עיין שו"ת עונג יו"ט סי' י"ח, חז"א שם, שו"ת שבה"ל ח"א סי' ר"ה (בהערות לסי' זה), תשובות והנהגות ח"א סי' קס"ט וח"ב סי' קי"ח, וע"ע לקמן סי' קס"ז אות ז'. 19. וכנ"ל הערה 3 והערה 18 (והיינו באופן שאין חשש שיגעו אחרים בידיו הרטובות, שאז פוסל הנטילה (כנ"ל סי' קס"ב אות י'), אך יש להעיר שדווקא הניגוב יעשו בחדר האכילה, אבל ברכת ענט"י יקפידו בדווקא לעשות סמוך לנטילה וליד מקום הנטילה, כי כאמור להלן בהמשך הדברים ההפסק בין הנטילה לברכת ענט"י אסורה מדינא כשם שאסורה ההפסק בין ברכה לטעימה, וכשם שאסור להפסיק בהליכה מבית לבית או מבית לחוץ ולהפך בין ברכה לטעימה או בין ברכה למצוה (וכמ"ש בחי"א כלל ה' סעי' י'), כמו"כ לענין הברכה דענט"י, דזה שמברכין אותה לאחר הנטילה הוא משום חשש שידיו אינן נקיות, אך זה אינו פוטרו מלהסמיכה לנטילה ככל האפשר (ועד תוך כדי דיבור, לכתחילה) וכאילו מברכין אותה לפני הנטילה, וכפי שביארנו כל זה לעיל סי' קנ"ח אות כ"ג. ולכן צע"ג בדברי הבה"ח סק"י שכתב לענין הנוטל מחוץ לבית שימתין ויברך בתוך הבית, והרי בודאי הפסק בין הנטילה לברכת ענט"י גרע טפי מהפסק בין הנטילה לברכת המוציא. והנה, אף כי כתבינן (לעיל הערה 3) דגם הניגוב הוא בכלל מצות הנטילה, מ"מ בזה אין קפידא שיהיה דווקא במקום הנטילה ובלי הפסק כלל, כי עיקר המצוה היא הנטילה, והניגוב הוא מחלקי המצוה, וכיון שחלות הברכה היא על הנטילה, לא איכפת לן שיש שיהיו זמן עד לגמר כל חלקי המצוה, כל שאין הפסק גמור (וכמו שמצינו בן בהרבה מצוות שיש בהם המשך בתקיעת שופר ולולב וכדו') שכל שהתחילו המצוה מותר להשתהות לצורך וללכת ממקום למקום ואין בזה הפסק) אם כי בודאי לכתחילה כשאין צורך אין לעשות הפסק כלל בין גמר ברכת על נטילת ידיים עד לניגוב, וכדלעיל סי'

לזמן בציעתו, כי כאמור הזהירות מהפסק בין הנטילה לברכת המוציא היא משעה שגמר לנגב ידיו.

וכל זה לענין הפסק בין הניגוב להמוציא, אבל להפסיק בין הנטילה לברכת 'על נטילת ידים' אסורה מדינא בכל ענין, ואם הפסיק אפילו בתיבה אחת הפסיד הברכה, ועיין לעיל סי' קנ"ח אות כ"ג כיצד ינהג.

בענין תפילה על מזונות ו'מזמור לדוד

ה' רועי' בין נט"י להמוציא

ב. מ"ב סק"ג: כתבו בספרים בשם הזה"ק שמצוה לאדם שיתפלל בכל יום על מזונו קודם האכילה וכו' ויש שנהגו לכתחילה לומר מזמור ה' רועי בין נטילה להמוציא, ויותר נכון שיאמרנו אחר ברכת המוציא, וכ"כ הא"ר בשם של"ה. ויש²⁰ הכותבים שמדיוק דברי השל"ה (שער האותיות אות ק' דף פ"ה) מוכח דמיירי באופן שכבר ביקש על מזונו²¹ קודם הנטילה (וכמו שמביא במג"א בשמו) ומוסיף שגם לאחר המוציא יוסיף לומר מזמור לדוד, אבל מי שלא אמר מזמור לדוד ולא התפלל על מזונו קודם נט"י יאמרנו דייקא לפני המוציא, וכן במג"א (סק"ב) שכן מנהג העולם, ובשו"ע הרב (סעי' א') שיש ללמד זכות על הנהגין כן.

אמנם מאידך מצינו לאלו²² שיצאו חוצץ

סיכום סדר נטילת ידים עפ"י כל פרטי

ההלכה וההידורים

ג. הנה, היות ונצטוינו בצוואת רבי אליעזר הגדול שיהיה אדם זהיר מאד בנט"י כי הוא בכלל דברים העומדים ברומו של עולם, וחז"ל הפליגו מאד בדבריהם²⁴ בשכר המקפיד בנטילת ידיו כהוגן ובעונש המזלזל בה, לכן נכון בסיום הלכות אלו לסכם בעזה"י בקצרה את סדר נטילת ידים עפ"י כל הפרטים והדקדוקים וההידורים שנתבארו לעיל.

א. בראשונה יראה שיהיה²⁵ מוכן על השלחן הפת וכל צרכי הבציעה כגון הסכין והמלח, ותהיה מפה²⁶ פרוסה על השלחן.

ב. ויבדוק²⁷ עצמו לנקביו (אם צריך לכך) ויטול ידיו בלא²⁸ כלי ג"פ לסירוגין ינגבם ויברך אשר יצר.

ג. יעיין²⁹ ויבדוק את ידיו לראות שלא יהיה

קנ"ח אות כ"ד. 20. עיין שו"ע הזה"ק סי' זה בפ"י אבן יקרה, אמנם בכה"ח סק"ד סבירא ליה עפ"י דברי השל"ה בהגה"ה בשם הרמ"ק שהמובחר לומר מזמור לדוד ה' רועי וכו' לפני הנטילה, ואם שכח לא יאמרנו בין הנטילה להמוציא אלא לאחר הבציעה ואכילת כזית. 21. עיין להלן הערה 41 שהבאנו את נוסח התפילה עפ"י השל"ה, וכאמור עפ"י הרמ"ק י"ל גם מזמור לדוד לפני הנטילה. 22. ערוה"ש סעי' ב' דחלילה לעשות כן, נימוקי אור"ח סי' זה. ועיין מש"כ להשיב עליהם עפ"י החיד"א וסידור אוצר התפלות בשם האר"י ז"ל בשו"ת יבי"א ח"ח סי' ב' בהגה"ה. 23. שו"ת אג"מ ח"ב סי' מ"ח. 24. וכדכתבין לעיל סי' קנ"ח אות א' וכ"א, ובשלחן הטהור סי' קנ"ט סעי' י"ב כי אם ידעת צער ועונש מי שאינו מדקדק הרבה בנטילת ידיו לא היית אוכל עד שהיית בקי בכל חומרות של נט"י והיית זהיר בהם הרבה, ובאורחות חיים ספינקא סי' ד' סק"י ששמע מחותנו ששמע מהדברי חיים זי"ע שלהר"ש מניקלשבורג זי"ע היה ג' מאות חומרות בנט"י לאכילה. 25. כדי שלא יצטרך להפסיק בשום שהייה ועסק בין הנטילה לבציעה, וכדלעיל אות א', 26. כדלעיל סי' קנ"ז אות ד'. 27. של"ה וסדר היום, הו"ד במשנ"ב ריש סי' קס"ה וע"ע קס"ד הערה 16. 28. כדלעיל סי' קס"ה אות א', ועיי"ש עוד מנהגים בנטילה זו. 29. עיין סי'